

การพัฒนาโมเดลการประเมินผลกระทบทางสังคมอย่างมีส่วนร่วม (SIA)
ในโครงการพัฒนาทางของหน่วยงานราชการ
ในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี *

Development of a Participatory Social Impact Assessment
(SIA) Model for Road Development Projects by
Government Agencies in Surat Thani Province

กนกกุล เพชรอุทัย และ अबดุลเลาะ เจ๊ะหลง
Kanokkul Phetuthai and Abdullah Chelong
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่
Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University, Hat Yai Campus
Corresponding Author, Email: Kanokkul.phe@sru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาโมเดลการประเมินผลกระทบทางสังคมอย่างมีส่วนร่วม (SIA) สำหรับโครงการพัฒนาทางของหน่วยงานราชการในจังหวัดสุราษฎร์ธานี การวิจัยใช้ระเบียบวิธีเชิงคุณภาพผ่านการวิเคราะห์เอกสารทางวิชาการ การจัดประชุมกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ และการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก 8 คน ซึ่งประกอบด้วยตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐ ชุมชน ภาคประชาสังคม และผู้เชี่ยวชาญ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เชิงประเด็นและเชิงเนื้อหาภายใต้กรอบทฤษฎีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและทฤษฎีกระบวนการมีส่วนร่วม

ผลการวิจัยพบว่า โมเดล SIA ที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก ได้แก่ การระบุและวิเคราะห์กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย กระบวนการมีส่วนร่วมแบบหลายระดับ การประเมินและจัดการผลกระทบทางสังคม และระบบติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง โมเดล

* ได้รับบทความ: 3 พฤษภาคม 2568; แก้ไขบทความ: 14 กรกฎาคม 2568; ตอรับตีพิมพ์: 15 กรกฎาคม 2568

ได้รับการยืนยันความเหมาะสมและความน่าเชื่อถือจากผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 8 ท่าน โดยมีคะแนนประเมินเฉลี่ย 4.2 จาก 5.0 คะแนน

คำสำคัญ: โมเดลการประเมินผลกระทบทางสังคม; โครงการพัฒนาทาง; จังหวัดสุราษฎร์ธานี

Abstract

This research aimed to develop a participatory Social Impact Assessment (SIA) model for road development projects conducted by government agencies in Surat Thani Province. The study employed qualitative research methodology through academic document analysis, expert focus group discussions, and in-depth interviews with eight purposively selected key informants. These informants comprised representatives from government agencies, communities, civil society organizations, and social impact assessment specialists. Data analysis utilized thematic analysis and content analysis within the frameworks of stakeholder theory and participatory process theory.

The research findings revealed that the developed SIA model consists of four core components: stakeholder identification and analysis, multi-level participatory processes, social impact assessment and management, and continuous monitoring and evaluation systems. The model's appropriateness and reliability were validated by all eight experts, achieving an average evaluation score of 4.2 out of 5.0 points.

Keywords: Social Impact Assessment model; road development project; Surat Thani province

1. บทนำ

การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านคมนาคม โดยเฉพาะโครงการพัฒนาทาง เป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย (อมรชัย รักษาทรัพย์, 2563) อย่างไรก็ตามการดำเนินโครงการเหล่านี้มักส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตประชาชน (วันดี จิตวิมล, 2562) ก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างภาครัฐและชุมชน เนื่องจากขาดการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ (ธนพร วิทยาวัฒน์, 2564) จังหวัดสุราษฎร์ธานีซึ่งมีศักยภาพทางเศรษฐกิจสูงและมีโครงการพัฒนาทางจำนวนมาก (สำนักงานจังหวัดสุราษฎร์ธานี, 2565) ประสบปัญหาการต่อต้านจากประชาชนเนื่องจากขาดการประเมินผลกระทบทางสังคมที่ครอบคลุมและขาดโมเดลการประเมินที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ (ประพันธ์ ศิริสมบุรณ์, 2563; สมศักดิ์ พงศ์วิริยกุล, 2564)

การประเมินผลกระทบทางสังคม (Social Impact Assessment: SIA) เป็นเครื่องมือสำคัญในการคาดการณ์และประเมินผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากโครงการพัฒนาต่อวิถีชีวิตชุมชนและสังคม (Vanclay, Esteves, Aucamp, & Franks. 2015) โดยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วนช่วยให้เกิดการแสดงความคิดเห็น ร่วมวิเคราะห์ผลกระทบ และร่วมกำหนดมาตรการลดผลกระทบ ซึ่งนำไปสู่การยอมรับและความร่วมมือในการดำเนินโครงการ (O'Faircheallaigh, 2010; Esteves et al., 2012) กระบวนการดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่คำนึงถึงผลกระทบต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อมควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจ

การวิจัยนี้จึงมุ่งพัฒนาโมเดลการประเมินผลกระทบทางสังคมอย่างมีส่วนร่วม (SIA) ในโครงการพัฒนาทางของหน่วยงานราชการในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อเป็นเครื่องมือในการลดความขัดแย้งและสร้างการยอมรับจากประชาชน อันจะนำไปสู่การพัฒนาโครงการที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนและลดผลกระทบทางลบต่อวิถีชีวิตประชาชน ผลการวิจัยนี้จะเป็นต้นแบบในการประเมินผลกระทบทางสังคมที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่และสามารถประยุกต์ใช้กับโครงการพัฒนาอื่นๆ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อทั้งหน่วยงานภาครัฐ ภาคประชาสังคม และชุมชนในวงกว้าง

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนาโมเดลการประเมินผลกระทบทางสังคมอย่างมีส่วนร่วม (SIA) ในโครงการพัฒนาทางของหน่วยงานราชการในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่มุ่งพัฒนาโมเดลการประเมินผลกระทบทางสังคมอย่างมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาทางของหน่วยงานราชการในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยดำเนินการ 4 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ การวิเคราะห์เอกสารและจัดประชุมกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อยกร่างโมเดล การออกแบบการสัมภาษณ์กลุ่มตามกรอบทฤษฎีกระบวนการมีส่วนร่วมห้าขั้นตอนของ Delbecq & Andrew (1971) การนำร่างโมเดลให้ผู้ให้ข้อมูลหลักวิพากษ์ และการวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ประกอบของโมเดลตาม Sanjek (1990)

3.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักคัดเลือกแบบเจาะจงจำนวน 8 คน ประกอบด้วยตัวแทนหน่วยงานภาครัฐจาก 6 หน่วยงาน ได้แก่ สำนักงานแขวงทางหลวงจังหวัดสุราษฎร์ธานี สำนักงานทางหลวงชนบทที่ 11 สำนักงานสิ่งแวดล้อมและควบคุมมลพิษภาคที่ 14 องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด และสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด รวมถึงตัวแทนภาคประชาสังคม 2 คน และผู้เชี่ยวชาญทางการมีส่วนร่วมในการประเมินผลกระทบทางสังคม 1 คน โดยผู้ให้ข้อมูลต้องมีความรู้เกี่ยวกับโครงการและอยู่ในพื้นที่ไม่ต่ำกว่า 5 ปี

3.2 เครื่องมือวิจัย ประกอบด้วย 1) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างที่ประยุกต์จากขั้นตอนการมีส่วนร่วมของ Vroom & Deci (1970) 2) แบบตารางสังเคราะห์กระบวนการ และ 3) แบบตารางวิเคราะห์กลุ่มผู้มีส่วนได้เสียตามทฤษฎีของ Freeman, Harrison, Wicks, Paarmar, & De Colle (2010) โดยเครื่องมือทั้งหมดได้ผ่านการตรวจสอบคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน และได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี เลขที่ SRU-EC 2025/025

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงประเด็น (Thematic Analysis) (Braun & Clarke, 2006) วิเคราะห์

เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ควบคู่กับการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล แบบสามเส้า (Triangulation) ในด้านข้อมูล ด้านผู้วิจัย และด้านทฤษฎี

3.4 การตรวจสอบข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูลที่ได้กับกรอบแนวคิดในทฤษฎีที่ใช้ ได้แก่ ทฤษฎีผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Freeman, Harrison, Wicks, Paarmar, & De Colle. 2010) เพื่อการระบุและจัดกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับโครงการและทฤษฎีกระบวนการมีส่วนร่วม (Delbecq & Andrew, 1971) ที่ใช้เป็นแนวทางสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม 5 ขั้นตอน โดยจะวิเคราะห์ประเด็นสำคัญจากการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึกที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการมีส่วนร่วมทั้ง 5 ขั้นตอน เพื่อนำมาการวิเคราะห์บริบทพื้นที่กับการเชื่อมโยงในเชิงเนื้อหาและวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.5.1 การวิเคราะห์เชิงประเด็น (Thematic Analysis)

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์เชิงประเด็นตามขั้นตอนของ Braun & Clarke (2006) ซึ่งประกอบด้วย 6 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การทำความเข้าใจกับข้อมูล โดยการถอดเทปการสัมภาษณ์ และอ่านข้อมูลซ้ำหลายครั้ง 2) การสร้างรหัสเบื้องต้น (Initial Coding) โดยกำหนดรหัสให้กับข้อความสำคัญที่เกี่ยวข้องกับคำถามวิจัย 3) การค้นหาประเด็นหลัก (Themes) โดยจัดกลุ่มรหัสที่มีความเกี่ยวข้องกันเป็นประเด็นเดียวกัน 4) การทบทวนประเด็นหลัก เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องกับข้อมูลที่มี 5) การกำหนดชื่อและนิยามประเด็นหลัก และ 6) การเขียนรายงานผลการวิเคราะห์

ในการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้กำหนดรหัส (Codes) แบบเปิด (Open Coding) โดยแบ่งเป็นกลุ่มรหัสหลัก (Parent Codes) และรหัสย่อย (Child Codes) ที่สอดคล้องกับกรอบแนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วม 5 ขั้นตอนของ Delbecq & Andrew (1971) ดังตารางที่ 1

3.5.2 การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis)

ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาควบคู่กับการวิเคราะห์เชิงประเด็น โดยการวิเคราะห์คำสำคัญ (Keywords) และความถี่ของประเด็นที่ปรากฏในข้อมูล การตีความหมายจากข้อความของผู้ให้ข้อมูล และการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างประเด็นต่าง ๆ ภายใต้กรอบทฤษฎีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของ Freeman, Harrison, Wicks, Paarmar, & De Colle. (2010) และทฤษฎีกระบวนการมีส่วนร่วมของ Delbecq & Andrew (1971)

ตารางที่ 1 การกำหนดรหัสและประเด็นหลักในการวิเคราะห์ข้อมูลตามกรอบแนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วมของ Delbecq & Andrew (1971)

รหัสหลัก (Parent Codes)	รหัสย่อย (Child Codes)	คำอธิบาย	ตัวอย่างคำสัมภาษณ์
PAR-PROB	PAR-PROB- IDEN	การมีส่วนร่วมในการระบุ ปัญหาของชุมชน	“ชุมชนต้องได้มีส่วนร่วมในการระบุปัญหา และผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นตั้งแต่เริ่มต้น โครงการ”
	PAR-PROB- PRIOR	การมีส่วนร่วมในการ จัดลำดับความสำคัญของ ปัญหา	“เราต้องให้ชุมชนร่วมกันจัดลำดับ ความสำคัญของผลกระทบที่กังวล”
	PAR-PROB- NEED	การมีส่วนร่วมในการระบุ ความต้องการของชุมชน	“ชุมชนมีความต้องการที่แตกต่างกัน ต้อง ให้ทุกกลุ่มได้แสดงความคิดเห็น”
PAR-PLAN	PAR-PLAN- GOAL	การมีส่วนร่วมในการกำหนด เป้าหมายการวางแผน	“การกำหนดเป้าหมายต้องมาจากความเห็น ร่วมกันของภาครัฐและชุมชน”
	PAR-PLAN- STRAT	การมีส่วนร่วมในการกำหนด ยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหา	“ยุทธศาสตร์การลดผลกระทบทางสังคม ควรเกิดจากการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ เสียทุกกลุ่ม”
	PAR-PLAN- RES	การมีส่วนร่วมในการกำหนด ทรัพยากรที่ต้องใช้	“ชุมชนควรมีส่วนร่วมในการกำหนดว่าต้อง ใช้ทรัพยากรอะไรบ้างในการดำเนินการ”
PAR-ACT	PAR-ACT- IMPL	การมีส่วนร่วมในการดำเนิน กิจกรรม	“ชุมชนควรมีส่วนร่วมในการดำเนิน กิจกรรมการประเมินผลกระทบทุก ขั้นตอน”
	PAR-ACT- COOR	การมีส่วนร่วมในการ ประสานงาน	“การประสานงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐ และชุมชนเป็นสิ่งสำคัญ”
	PAR-ACT-RES	การมีส่วนร่วมในการ สนับสนุนทรัพยากร	“ชุมชนสามารถมีส่วนร่วมในการสนับสนุน ทรัพยากรท้องถิ่น เช่น แรงงาน สถานที่”
PAR-BENE	PAR-BENE- ECO	การมีส่วนร่วมในการรับ ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ	“โครงการควรสร้างผลประโยชน์ทาง เศรษฐกิจให้กับชุมชนโดยตรง”

รหัสหลัก (Parent Codes)	รหัสย่อย (Child Codes)	คำอธิบาย	ตัวอย่างคำสัมภาษณ์
	PAR-BENE- SOC	การมีส่วนร่วมในการรับ ผลประโยชน์ทางสังคม	“ผลลัพธ์ของโครงการควรส่งเสริมความ เข้มแข็งทางสังคมของชุมชน”
	PAR-BENE- DEV	การมีส่วนร่วมในการรับการ พัฒนาศักยภาพ	“ชุมชนควรได้รับการพัฒนาศักยภาพจาก กระบวนการมีส่วนร่วม”
PAR-EVAL	PAR-EVAL- MON	การมีส่วนร่วมในการติดตาม ผล	“ชุมชนควรมีส่วนร่วมในการติดตามผลการ ดำเนินโครงการอย่างต่อเนื่อง”
	PAR-EVAL- IMP	การมีส่วนร่วมในการ ประเมินผลกระทบ	“การประเมินผลกระทบควรเกิดจาก มุมมองของผู้มีส่วนได้เสียทุกกลุ่ม”
	PAR-EVAL- ADJ	การมีส่วนร่วมในการ ปรับปรุงแก้ไข	“ต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนร่วมเสนอแนวทาง ปรับปรุงโครงการ”

จากตารางที่ 1 แสดงการจัดกรอบการมีส่วนร่วมในการประเมินผลกระทบทางสังคมตาม
ทฤษฎีของ Delbecq & Andrew (1971) ซึ่งครอบคลุม 5 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ การระบุปัญหา
การวางแผน การดำเนินกิจกรรม การรับผลประโยชน์ และการประเมินผล ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า
การมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพต้องเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดวงจรโครงการ ไม่ใช่เพียงการรับฟัง
ความคิดเห็นในช่วงเฉพาะ

4. สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์
เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม พบว่า โมเดลที่พัฒนาขึ้นประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก ดังนี้

4.1 จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นปัจจัย
สำคัญที่จะทำให้การประเมินผลกระทบทางสังคมมีความน่าเชื่อถือและได้รับการยอมรับจาก
ทุกฝ่าย ดังที่ผู้ให้ข้อมูลจากสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดสุราษฎร์ธานี
กล่าวว่า “การประเมินผลกระทบทางสังคมที่ดีต้องให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มต้น ไม่ใช่
แค่การรับฟังความคิดเห็นเท่านั้น แต่ต้องให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วย”

ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของตัวแทนจากภาคประชาสังคมที่ กล่าวว่า “ที่ผ่านมา เวลาที่มีโครงการพัฒนาเข้ามาในพื้นที่ เรามักจะได้รับเชิญให้ไปร่วมรับฟังความคิดเห็นเมื่อทุกอย่างถูกกำหนดไว้แล้ว ไม่ค่อยมีโอกาสดำเนินการความคิดเห็นตั้งแต่ต้น ทำให้รู้สึกว่าการมีส่วนร่วมเป็นเพียงพิธีกรรมเท่านั้น” องค์ประกอบนี้ประกอบด้วย

4.1.1 การวิเคราะห์และจำแนกผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Analysis) การระบุกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ครอบคลุมและจำแนกตามระดับผลกระทบและอิทธิพลต่อโครงการเป็นขั้นตอนแรกที่สำคัญ ผู้ให้ข้อมูลจากสำนักงานแขวงทางหลวงจังหวัดสุราษฎร์ธานีได้ให้ความเห็นว่า “การพัฒนาโครงการทางจะไม่สำเร็จหากไม่ระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสียให้ครบถ้วน โดยเฉพาะกลุ่มที่ได้รับผลกระทบโดยตรง เช่น ผู้ที่อยู่ในแนวเขตทาง ผู้ประกอบการริมทาง และผู้ใช้เส้นทาง”

4.1.2 การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Network) การจัดตั้งคณะกรรมการร่วมระหว่างภาครัฐและชุมชนในการดำเนินการประเมินผลกระทบทางสังคม ช่วยสร้างความร่วมมือและการทำงานแบบบูรณาการ ผู้ให้ข้อมูลจากตำบลขุนทะเล กล่าวว่า “ควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการที่มีตัวแทนจากทุกภาคส่วน ทั้งหน่วยงานเจ้าของโครงการ หน่วยงานท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และตัวแทนภาคประชาชน เพื่อร่วมกันพิจารณาและตัดสินใจในทุกขั้นตอนของการประเมิน”

4.1.3 การพัฒนาศักยภาพผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Capacity Building) การพัฒนาศักยภาพของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยเฉพาะชุมชนในท้องถิ่น ให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการประเมินผลกระทบทางสังคม เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้สามารถมีส่วนร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้ให้ข้อมูลจากภาคประชาสังคมให้ความเห็นว่า “ชุมชนต้องได้รับการอบรมให้เข้าใจเรื่องสิทธิของตนเอง กระบวนการประเมินผลกระทบ และวิธีการแสดงความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ เพื่อให้สามารถมีส่วนร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพ”

4.1.4 การกำหนดบทบาทและความรับผิดชอบของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Role and Responsibility) การกำหนดบทบาทและความรับผิดชอบของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละกลุ่มอย่างชัดเจน ช่วยให้กระบวนการมีส่วนร่วมมีประสิทธิภาพ ผู้เชี่ยวชาญด้านการประเมินผลกระทบทางสังคม ได้เสนอว่า “ต้องกำหนดให้ชัดเจนว่าใครมีหน้าที่อะไร และมีส่วนร่วมในขั้นตอนใดบ้าง เพื่อป้องกันความสับสนและความซ้ำซ้อนในการทำงาน”

4.1.5 การสร้างกลไกการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการประเมิน (Participation Mechanism) การออกแบบกลไกการมีส่วนร่วมที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่และสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การมีส่วนร่วมเกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง ตัวแทนจากชุมชนกล่าวว่า “การจัดประชุมควรคำนึงถึงช่วงเวลาที่ชุมชนสะดวก เช่น หลังฤดูกาลเก็บเกี่ยว และควรใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย ไม่เป็นทางการมากเกินไป จึงจะทำให้ชาวบ้านกล้าแสดงความคิดเห็น”

4.2 องค์ประกอบด้านกลไกการประเมินผลกระทบทางสังคมเชิงบูรณาการ (Integrated SIA Mechanism)

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มแสดงให้เห็นว่า การประเมินผลกระทบทางสังคมควรมีกลไกที่บูรณาการทั้งมิติทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยผู้เชี่ยวชาญด้านการประเมินผลกระทบทางสังคมได้ให้ความเห็นว่า “การประเมินผลกระทบทางสังคมไม่สามารถแยกออกจากมิติอื่น ๆ ได้ เพราะทุกอย่างมีความเชื่อมโยงกัน การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม” ตัวแทนจากสำนักงานทางหลวงชนบทที่ 11 สุราษฎร์ธานี ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า “โครงการพัฒนาทางไม่ได้ส่งผลกระทบเฉพาะด้านการสัญจรเท่านั้น แต่ยังส่งผลกระทบต่อรูปแบบการประกอบอาชีพ การค้าขาย การเข้าถึงบริการสาธารณะ และแม้กระทั่งความสัมพันธ์ทางสังคมในชุมชน การประเมินผลกระทบจึงต้องครอบคลุมทุกมิติและบูรณาการข้อมูลจากทุกภาคส่วน” องค์ประกอบนี้ประกอบด้วย

4.2.1 การวิเคราะห์ผลกระทบที่ครอบคลุมทุกมิติ (Comprehensive Impact Analysis) การประเมินผลกระทบต้องครอบคลุมทุกมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยพิจารณาความเชื่อมโยงระหว่างมิติต่าง ๆ ตัวแทนจากสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้เสนอว่า “การประเมินผลกระทบต้องมองแบบองค์รวม เพราะผลกระทบด้านหนึ่งอาจส่งผลกระทบต่อเนื่องไปยังอีกด้านหนึ่ง เช่น การเวนคืนที่ดินไม่ได้ส่งผลกระทบแค่เรื่องที่อยู่อาศัย แต่ยังกระทบต่อวิถีชีวิต การประกอบอาชีพ ความสัมพันธ์ทางสังคม และสุขภาพจิตของผู้ได้รับผลกระทบด้วย”

4.2.2 การใช้เครื่องมือประเมินผลกระทบที่หลากหลาย (Diverse Assessment Tools) การใช้เครื่องมือและวิธีการที่หลากหลายในการประเมินผลกระทบ ช่วยให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและตรงกับความเป็นจริงมากขึ้น ผู้เชี่ยวชาญด้านการประเมินผลกระทบทางสังคมเสนอว่า “ควรใช้ทั้งวิธีการเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ เช่น การสำรวจความคิดเห็น

การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม การทำแผนที่ทางสังคม และการวิเคราะห์เครือข่ายทางสังคม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและลึกซึ้ง”

4.2.3 การพัฒนาตัวชี้วัดผลกระทบทางสังคมที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ (Contextualized SIA Indicators) การพัฒนาตัวชี้วัดผลกระทบทางสังคมที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่และวิถีชีวิตของชุมชน เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้การประเมินผลกระทบสะท้อนความเป็นจริงของพื้นที่ ตัวแทนจากองค์การบริหารส่วนตำบลมะขามเตี้ยเสนอว่า “ตัวชี้วัดผลกระทบต้องสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ เช่น ในพื้นที่เกษตรกรรม ต้องมีตัวชี้วัดเรื่องการเข้าถึงพื้นที่เกษตร การขนส่งผลผลิต ในขณะที่พื้นที่ท่องเที่ยวต้องมีตัวชี้วัดเรื่องการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว รายได้จากการท่องเที่ยว”

4.3 องค์ประกอบด้านระบบฐานข้อมูลชุมชนเพื่อการตัดสินใจ (Community Database System for Decision-Making)

การวิเคราะห์ข้อมูลแสดงให้เห็นว่า ระบบฐานข้อมูลชุมชนที่ครบถ้วนและเป็นปัจจุบัน เป็นปัจจัยสำคัญในการประเมินผลกระทบทางสังคมและการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการพัฒนา ตัวแทนจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสุราษฎร์ธานี กล่าวว่า “การประเมินผลกระทบทางสังคมและสุขภาพที่มีประสิทธิภาพต้องอาศัยข้อมูลพื้นฐานของชุมชนที่ครบถ้วนและเป็นปัจจุบัน ทั้งข้อมูลด้านประชากร เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สุขภาพ และสิ่งแวดล้อม เพื่อใช้เป็นฐานในการเปรียบเทียบและประเมินการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นจากโครงการ” องค์ประกอบนี้ประกอบด้วย

4.3.1 การจัดทำฐานข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Participatory Community Database) การสร้างฐานข้อมูลชุมชนที่ครบถ้วนและเป็นปัจจุบัน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการเก็บรวบรวมและตรวจสอบข้อมูล ตัวแทนจากชุมชนเสนอว่า “ชุมชนควรมีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูลและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล เพราะชุมชนรู้จักพื้นที่และเข้าใจบริบทของชุมชนดีที่สุด”

4.3.2 การพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจ (Decision Support Information System) การพัฒนาระบบสารสนเทศที่สามารถจัดเก็บ วิเคราะห์ และนำเสนอข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการ ผู้เชี่ยวชาญด้านการประเมินผลกระทบทางสังคมเสนอว่า “ควรพัฒนาระบบสารสนเทศที่สามารถจัดเก็บและ

ประมวลผลข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถนำเสนอข้อมูลในรูปแบบที่เข้าใจง่าย เช่น แผนที่ กราฟ แผนภูมิ เพื่อให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากข้อมูลได้”

4.3.3 การปรับปรุงและเชื่อมโยงข้อมูลอย่างต่อเนื่อง (Continuous Data Update and Integration) การปรับปรุงข้อมูลให้เป็นปัจจุบันอย่างสม่ำเสมอและการเชื่อมโยงข้อมูลกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ฐานข้อมูลมีความสมบูรณ์และเป็นประโยชน์สูงสุด ตัวแทนจากสำนักงานสิ่งแวดล้อมและควบคุมมลพิษภาคที่ 14 (สุราษฎร์ธานี) เสนอว่า “ควรมีการปรับปรุงข้อมูลอย่างสม่ำเสมอ อย่างน้อยปีละครั้ง และควรมีการเชื่อมโยงข้อมูลกับหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานสถิติจังหวัด สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วน และเป็นปัจจุบัน”

4.4 องค์ประกอบด้านแนวทางการนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนาโครงการ (Assessment Implementation Guidelines)

การวิเคราะห์ข้อมูลชี้ให้เห็นว่า การมีแนวทางที่ชัดเจนในการนำผลการประเมินผลกระทบทางสังคมไปใช้ในการพัฒนาและปรับปรุงโครงการ เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การประเมินผลกระทบทางสังคมเกิดประโยชน์อย่างแท้จริง ตัวแทนจากสำนักงานแขวงทางหลวงจังหวัดสุราษฎร์ธานีกล่าวว่า “การประเมินผลกระทบทางสังคมจะไม่มีประโยชน์หากไม่มีการนำผลการประเมินไปใช้ในการปรับปรุงโครงการ ต้องมีแนวทางที่ชัดเจนว่าจะนำผลการประเมินไปใช้อย่างไร และมีกลไกในการติดตามและตรวจสอบการดำเนินการตามมาตรการที่กำหนดไว้” องค์ประกอบนี้ประกอบด้วย

4.4.1 การกำหนดมาตรการลดผลกระทบและส่งเสริมผลประโยชน์ (Mitigation and Enhancement Measures) การกำหนดมาตรการลดผลกระทบทางลบและส่งเสริมผลกระทบทางบวกที่ชัดเจนและปฏิบัติได้จริง โดยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย ตัวแทนจากชุมชนเสนอว่า “มาตรการลดผลกระทบต้องมาจากการมีส่วนร่วมของชุมชน เพราะชุมชนรู้ดีที่สุดว่าอะไรคือมาตรการที่เหมาะสมและปฏิบัติได้จริงในพื้นที่”

4.4.2 การติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง (Continuous Monitoring and Evaluation) การจัดให้มีระบบการติดตามและประเมินผลการดำเนินการตามมาตรการที่กำหนดไว้อย่างต่อเนื่อง โดยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย ผู้ให้ข้อมูลจากสำนักงานทางหลวงชนบทที่ 11 สุราษฎร์ธานี เสนอว่า “ควรมีการจัดตั้งคณะกรรมการติดตามผลกระทบที่มี

ตัวแทนจากทุกภาคส่วน เพื่อทำหน้าที่ติดตามและประเมินผลการดำเนินการตามมาตรการที่กำหนดไว้ และรายงานผลให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายทราบอย่างสม่ำเสมอ”

4.4.3 การสร้างกลไกรับข้อร้องเรียนและแก้ไขปัญหา (Grievance and Problem-Solving Mechanism) การจัดให้มีช่องทางและกระบวนการในการรับข้อร้องเรียนและแก้ไขปัญหาที่อาจเกิดขึ้นระหว่างการดำเนินโครงการ ที่มีความโปร่งใสและมีประสิทธิภาพ ตัวแทนจากภาคประชาสังคม เสนอว่า “ควรมีศูนย์รับเรื่องร้องเรียนในพื้นที่ที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ง่าย และมีขั้นตอนการจัดการข้อร้องเรียนที่ชัดเจน โปร่งใส และรวดเร็ว เพื่อให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่นและไว้วางใจ”

ตารางที่ 2 การสังเคราะห์องค์ประกอบของโมเดลการประเมินผลกระทบทางสังคมอย่างมีส่วนร่วม (SIA) จากการวิเคราะห์ข้อมูล

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ตัวชี้วัด	ความถี่ในการปรากฏ (จาก 10 คน)
1. กระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Participation Process)	1.1 การวิเคราะห์และจำแนกผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	- การระบุกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียครบถ้วน - การวิเคราะห์บทบาทและอิทธิพลของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย - การระบุความสนใจและความกังวลของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	10,8,9
	1.2 การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ	- การจัดตั้งคณะกรรมการร่วมระหว่างภาครัฐและชุมชน - การสร้างช่องทางการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ - การกำหนดกลไกการประสานงานที่ชัดเจน	7,10,8

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ตัวชี้วัด	ความถี่ในการปรากฏ (จาก 10 คน)
	1.3 การพัฒนา ศักยภาพผู้มีส่วนได้ ส่วนเสีย	- การจัดอบรมให้ความรู้ เกี่ยวกับการประเมินผล กระทบทางสังคม - การพัฒนาทักษะการมีส่วนร่วม ในกระบวนการตัดสินใจ - การเสริมสร้างความ ตระหนักรู้เกี่ยวกับสิทธิและ หน้าที่	6,7,8
2. กลไกการประเมินผล กระทบทางสังคมเชิงบูรณา การ (Integrated SIA Mechanism)	2.1 การวิเคราะห์ ผลกระทบ ครอบคลุมทุกมิติ	- การประเมินผลกระทบด้าน เศรษฐกิจท้องถิ่น - การประเมินผลกระทบด้าน วิถีชีวิตและวัฒนธรรม - การประเมินผลกระทบด้าน สุขภาพและความเป็นอยู่- การประเมินผลกระทบด้าน สิ่งแวดล้อมและทรัพยากร	10,9,9,10
	2.2 การใช้เครื่องมือ ประเมินผลกระทบที่ หลากหลาย	- การสำรวจความคิดเห็นของ ชุมชน - การทำแผนที่ผลกระทบทาง สังคม - การวิเคราะห์เครือข่ายทาง สังคม - การจัดทำตัวชี้วัดทางสังคม ร่วมกับชุมชน	9,7,6,8
3. ระบบฐานข้อมูลชุมชนเพื่อ การตัดสินใจ (Community Database System)	3.1 การจัดทำ ฐานข้อมูลชุมชน แบบมีส่วนร่วม	- การสำรวจและจัดเก็บข้อมูล พื้นฐานของชุมชน- การมีส่วน ร่วมของชุมชนในการจัดเก็บ และตรวจสอบข้อมูล	8,7,9

องค์ประกอบหลัก	องค์ประกอบย่อย	ตัวชี้วัด	ความถี่ในการปรากฏ (จาก 10 คน)
		- การปรับปรุงข้อมูลให้เป็นปัจจุบันอย่างต่อเนื่อง	
	3.2 การพัฒนาระบบสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจ	- การพัฒนาระบบการจัดเก็บและเข้าถึงข้อมูล - การสร้างเครื่องมือวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจ - การเชื่อมโยงข้อมูลกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	6,5,7
4. แนวทางการนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนาโครงการ (Assessment Implementation Guidelines)	4.1 การกำหนดมาตรการลดผลกระทบและส่งเสริมผลประโยชน์	- การจัดทำแผนลดผลกระทบทางลบแบบมีส่วนร่วม - การพัฒนาแนวทางส่งเสริมผลกระทบทางบวก - การกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จของมาตรการ	10,8,7
	4.2 การติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง	- การจัดตั้งคณะกรรมการติดตามผลกระทบ - การพัฒนาระบบการรายงานผลแบบมีส่วนร่วม - การปรับปรุงมาตรการตามผลการติดตามประเมิน	8,9,7
	4.3 การสร้างกลไกรับข้อร้องเรียนและแก้ไขปัญหา	- การจัดตั้งศูนย์รับเรื่องร้องเรียนและบริหารจัดการผลกระทบ - การพัฒนาขั้นตอนการจัดการข้อร้องเรียนที่โปร่งใส - การสร้างกระบวนการไกล่เกลี่ยและระงับข้อพิพาท	9,8,7

จากตารางที่ 2 สะท้อนการสังเคราะห์องค์ประกอบของโมเดลการประเมินผลกระทบทางสังคมอย่างมีส่วนร่วมที่ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลักในลักษณะพหุมิติ ผลการวิเคราะห์เผยให้เห็นความเด่นชัดของกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและกลไกการประเมินเชิงบูรณาการซึ่งมีความถี่การปรากฏสูงสุด ขณะที่ระบบฐานข้อมูลชุมชนและแนวทางการนำผลไปใช้ประยุกต์มีบทบาทสนับสนุน

ตารางที่ 3 การตรวจสอบความเหมาะสมของโมเดลการประเมินผลกระทบทางสังคมอย่างมีส่วนร่วม (SIA) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ

องค์ประกอบของโมเดล	คะแนนเฉลี่ยความเหมาะสม (1-5)	ข้อเสนอแนะในการปรับปรุง
1. กระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย	4.68	- ควรเพิ่มกลไกการพัฒนาศักยภาพผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างต่อเนื่อง - ควรระบุช่องทางการมีส่วนร่วมที่หลากหลายและเข้าถึงได้ง่าย
2. กลไกการประเมินผลกระทบทางสังคมเชิงบูรณาการ	4.42	- ควรเพิ่มการวิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างผลกระทบด้านต่าง ๆ - ควรมีการพัฒนาตัวชี้วัดที่สอดคล้องกับบริบทเฉพาะของพื้นที่
3. ระบบฐานข้อมูลชุมชนเพื่อการตัดสินใจ	4.35	- ควรมีแผนการปรับปรุงข้อมูลให้เป็นปัจจุบันอย่างสม่ำเสมอ - ควรพัฒนาระบบที่ชุมชนสามารถเข้าถึงและใช้งานได้ง่าย
4. แนวทางการนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนาโครงการ	4.75	- ควรระบุกลไกการติดตามและประเมินผลที่ชัดเจน - ควรมีมาตรการบังคับใช้ที่เป็นรูปธรรม
ความเหมาะสมของโมเดลโดยรวม	4.55	- ควรมีคู่มือการนำโมเดลไปใช้ที่ชัดเจนและเข้าใจง่าย - ควรจัดทำกรณีศึกษาที่ประสบความสำเร็จเพื่อเป็นตัวอย่าง

จากตารางที่ 3 แสดงการตรวจสอบความเหมาะสมของโมเดลโดยผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งให้คะแนนเฉลี่ยโดยรวม 4.55 จาก 5 คะแนน ผู้ทรงคุณวุฒิเสนอแนะให้ปรับปรุงการพัฒนาศักยภาพผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างต่อเนื่อง เสริมการวิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างผลกระทบและจัดทำคู่มือการนำโมเดลไปใช้ให้ชัดเจน ผลการประเมินนี้ยืนยันความเป็นไปได้ในการประยุกต์ใช้โมเดลในบริบทพื้นที่จริง

5. อภิปรายผลการวิจัย

โมเดลการประเมินผลกระทบทางสังคมอย่างมีส่วนร่วมที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบหลัก ที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาโครงการทางอย่างยั่งยืน กระบวนการมีส่วนร่วมมีบทบาทสำคัญในการสร้างความไว้วางใจและการยอมรับจากชุมชนผ่านการสื่อสารสองทาง ตั้งแต่ขั้นตอนการวางแผน กลไกการประเมินผลกระทบช่วยคาดการณ์และวัดผลกระทบอย่างเป็นระบบโดยใช้เครื่องมือแบบองค์รวมที่ครอบคลุมทั้งผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ระบบฐานข้อมูลชุมชนสร้างฐานข้อมูลที่เป็นปัจจุบันและเชื่อถือได้ผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการรวบรวมข้อมูล และแนวทางการนำผลการประเมินไปใช้ที่พัฒนากลไกการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่องร่วมกับระบบข้อมูลป้อนกลับจากชุมชน

โมเดลที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับทฤษฎีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของ Freeman, Harrison, Wicks, Parmar, & De Colle (2010) และทฤษฎีกระบวนการมีส่วนร่วมของ Delbecq & Andrew (1971) โดยมีจุดเด่นในการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับหลักการประเมินผลกระทบทางสังคมสากล สนับสนุนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) โดยเฉพาะเป้าหมายที่ 9, 11 และ 16 ตามแนวทางของ United Nations (2015) เมื่อเปรียบเทียบกับรูปแบบการประเมินผลกระทบทางสังคมในแคนาดา ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ พบว่า โมเดลนี้มีองค์ประกอบสอดคล้องกับแนวปฏิบัติระดับนานาชาติ แต่มีจุดเด่นในการให้ความสำคัญกับระบบฐานข้อมูลชุมชนและการนำผลการประเมินไปใช้ ซึ่งตอบสนองบริบทประเทศไทยที่ยังขาดระบบฐานข้อมูลที่เป็นปัจจุบันและการนำผลไปปฏิบัติจริง

การนำโมเดลไปปฏิบัติยังมีความท้าทายทั้งด้านงบประมาณและทรัพยากร การบูรณาการระหว่างหน่วยงาน และการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน สอดคล้องกับข้อค้นพบของ João, Vanclay, & den Broeder (2011) และ เสาวลักษณ์ แก้วกำเนิด และ วงศ์พันธ์ ลิ้มปเสนีย์ (2563) ที่ระบุว่า การขาดความร่วมมือระหว่างหน่วยงานและการขาด

การพัฒนาศักยภาพชุมชนเป็นอุปสรรคสำคัญในการประเมินผลกระทบทางสังคม ดังนั้นการนำโมเดลไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องมีกลไกสนับสนุนในระดับนโยบาย ทั้งด้านงบประมาณ การบูรณาการระหว่างหน่วยงาน และการพัฒนาศักยภาพทุกภาคส่วน

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

การวิจัยนี้ได้สร้างองค์ความรู้ใหม่ผ่านการพัฒนาโมเดลการประเมินผลกระทบทางสังคมอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Social Impact Assessment: P-SIA) ที่มีความเฉพาะเจาะจงกับบริบทของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งแตกต่างจากโมเดลการประเมินผลกระทบทางสังคมทั่วไปในการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับหลักการประเมินผลกระทบสากลตาม Vanclay, Esteves, Aucamp, & Franks (2015) การพัฒนาระบบฐานข้อมูลชุมชนที่ให้ชุมชนมีบทบาทหลักในการรวบรวมและปรับปรุงข้อมูล และการสร้างกลไกการนำผลการประเมินไปใช้ที่เน้นการติดตามอย่างต่อเนื่องและการปรับปรุงแบบวงจรปิด โมเดลนี้ประกอบด้วยสี่ระยะดำเนินงานที่เชื่อมโยงกัน ได้แก่ ระยะเตรียมการที่เน้นการสร้างความร่วมมือและพัฒนาศักยภาพผู้เกี่ยวข้อง ระยะดำเนินการที่ใช้เครื่องมือประเมินหลากหลาย และการสร้างตัวชี้วัดร่วมกับชุมชน ระยะติดตามประเมินผลที่มีคณะกรรมการตัวแทนทุกภาคส่วน และระยะปรับปรุงพัฒนาที่เน้นการเรียนรู้และพัฒนาต่อยอด การศึกษานี้ได้เผยให้เห็นว่าการเชื่อมโยงความรู้ท้องถิ่นกับหลักการสากลสามารถเพิ่มประสิทธิภาพการประเมินได้อย่างมีนัยสำคัญ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Mottee, Arts, Vanclay, Howitt, & Miller (2020) โดยเฉพาะการประยุกต์ใช้ระบบการตัดสินใจแบบฉันทามติและกลไกการแก้ไขข้อขัดแย้งที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น

โมเดลที่พัฒนาขึ้นมีความแตกต่างจากแนวทางการประเมินผลกระทบทางสังคมแบบเดิมที่มักเน้นการประเมินเชิงเทคนิคโดยผู้เชี่ยวชาญภายนอก โดยเน้นการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการประเมินและติดตามผลกระทบด้วยตนเอง ซึ่งนำไปสู่ความยั่งยืนในระยะยาวและลดการพึ่งพาผู้เชี่ยวชาญภายนอก การค้นพบที่สำคัญคือการสร้างช่องทางการสื่อสารสองทางที่ต่อเนื่อง และการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดตัวชี้วัด การประเมินสามารถเพิ่มความน่าเชื่อถือ และการยอมรับของผลการประเมินได้อย่างชัดเจน

นอกจากนี้ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการแก้ไขปัญหาชุมชนมาประยุกต์ใช้ในการประเมินผลกระทบ ได้แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชนในการเป็นพันธมิตรที่สำคัญในการพัฒนาโครงการอย่างยั่งยืน อย่างไรก็ตาม การนำโมเดลไปใช้

ยังต้องเผชิญกับความท้าทายด้านการบูรณาการระหว่างหน่วยงาน การพัฒนาศักยภาพบุคลากร และการจัดสรรทรัพยากรที่เหมาะสม ซึ่งจำเป็นต้องมีการสนับสนุนจากระดับนโยบายเพื่อให้เกิดการนำไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพและครอบคลุม

ภาพที่ 1. โมเดลการประเมินผลกระทบสังคมอย่างมีส่วนร่วม (P-SIA)

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอเชิงปฏิบัติการ

การนำโมเดล P-SIA ไปใช้ในการพัฒนาโครงการและการขยายผลสู่บริบทอื่น ได้แก่ หน่วยงานภาครัฐควรกำหนดให้โครงการพัฒนาทางในจังหวัดสุราษฎร์ธานีใช้โมเดล P-SIA เป็นเครื่องมือประเมินผลกระทบทางสังคม โดยเริ่มจากโครงการนำร่อง 2-3 โครงการและจัดตั้งศูนย์ข้อมูลกลางระดับจังหวัด โมเดลนี้สามารถปรับประยุกต์ใช้กับโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานประเภทอื่นและขยายผลไปยังจังหวัดอื่นโดยปรับเปลี่ยนตัวชี้วัดให้เหมาะสมกับบริบทเฉพาะของแต่ละพื้นที่

7.2 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

การวิจัยต่อยอดควรศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิภาพของโมเดล P-SIA กับแนวทางการประเมินผลกระทบทางสังคมแบบดั้งเดิม การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน และการพัฒนาเครื่องมือการประเมินที่เฉพาะเจาะจงสำหรับกลุ่มเปราะบาง การบูรณาการโมเดลเข้ากับระบบการวางแผนพัฒนาระดับจังหวัดยังเป็นประเด็นสำคัญสำหรับการพัฒนาแนวทางการประเมินผลกระทบแบบองค์รวมในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- ธนพร วิทยาวัฒน์. (2564). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการโครงการ
ภาครัฐ: กรณีศึกษาโครงการพัฒนาคมนาคมในภาคใต้. *วารสารการบริหารท้องถิ่น*,
14(3), 125-142.
- ประพันธ์ ศิริสมบุญ. (2563). การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาโครงสร้าง
พื้นฐานในจังหวัดสุราษฎร์ธานี. *วารสารการวิจัยการพัฒนาท้องถิ่น*, 8(2), 112-128.
- วันดี จิตวิมล. (2562). ผลกระทบทางสังคมของโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในพื้นที่
ชนบทไทย. *วารสารพัฒนาสังคม*, 21(2), 68-89.
- สมศักดิ์ พงศ์วิริยกุล. (2564). แนวทางการประเมินผลกระทบทางสังคมของโครงการพัฒนาใน
ประเทศไทย. *วารสารนโยบายสาธารณะและการพัฒนา*, 5(1), 75-92.
- สำนักงานจังหวัดสุราษฎร์ธานี. (2565). *แผนพัฒนาจังหวัดสุราษฎร์ธานี พ.ศ. 2566-2570*.
สุราษฎร์ธานี: สำนักงานจังหวัดสุราษฎร์ธานี.

เสาวลักษณ์ แก้วกำเนิด, และ วงศ์พันธ์ ลิ้มปเสนีย์. (2563). การประเมินผลกระทบทางสังคมของโครงการพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐานในกรุงเทพมหานคร. *วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อม*, 16(2), 49-67.

อมรชัย รักษาทรัพย์. (2563). *โครงสร้างพื้นฐานกับการพัฒนาเศรษฐกิจไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.

Delbecq, A. L., & Andrew, H. V. (1971). A group process model for problem identification and program planning. *Journal of Applied Behavioral Science*, 7(4), 466-492.

Esteves, A. M., Franks, D., & Vanclay, F. (2012). Social impact assessment: The state of the art. *Impact Assessment and Project Appraisal*, 30(1), 34-42.

Freeman, R. E., Harrison, J. S., Wicks, A. C., Parmar, B. L., & De Colle, S. (2010). *Stakeholder theory: The state of the art*. Cambridge: Cambridge University Press.

João, E., Vanclay, F., & den Broeder, L. (2011). Emphasising enhancement in all forms of impact assessment: Introduction to a special issue. *Impact Assessment and Project Appraisal*, 29(3), 170-180.

Mottee, L. K., Arts, J., Vanclay, F., Howitt, R., & Miller, F. (2020). Limitations of technical approaches to transport planning practice in two cases: Social issues as a critical component of urban projects. *Planning Theory & Practice*, 21(1), 39-57.

O'Faircheallaigh, C. (2010). Public participation and environmental impact assessment: Purposes, implications, and lessons for public policy making. *Environmental Impact Assessment Review*, 30(1), 19-27.

Sanjek, R. (1990). *Fieldnotes: The makings of anthropology*. Ithaca, NY: Cornell University Press.

- United Nations. (2015). *Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development*. New York, NY: United Nations.
- Vanclay, F., Esteves, A. M., Aucamp, I., & Franks, D. (2015). *Social impact assessment: Guidance for assessing and managing the social impacts of projects*. Fargo, ND: International Association for Impact Assessment.
- Vroom, V. H., & Deci, E. L. (1970). *Management and motivation: Selected readings*. Harmondsworth, England: Penguin Books.